

Αυτόχειρες στη νεότερη Ελλάδα

Ιωάννης Πετρόπουλος

Αναπληρωτής Καθηγητής
Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

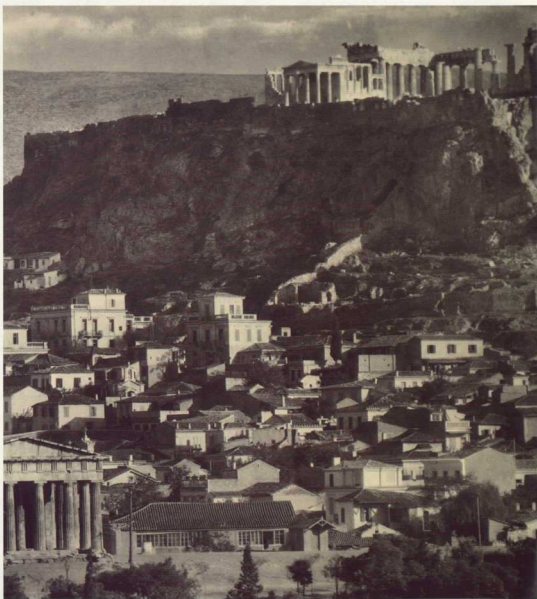
Στο αφιέρωμά του τεύχους 100 του περιοδικού *Αρχαιολογία & Τέχνες* η αυτοκτονία προσεγγίζεται ως σύνθετο κοινωνικό, λογοτεχνικό και ακόμη και χορολογικό φαινόμενο. Για τον ιστορικό της νεοελληνικής κοινωνίας το ενθαρρυντικό στοιχείο είναι το ότι τα δεδομένα για το φαινόμενο αυτό πληθαίνουν γεωμετρικά, σε αντίθεση με τη μεσαιωνική περίοδο.

Στην ιστορικο-λογοτεχνική της πραγμάτευση η Λ. Τσιριμώκου τεκμηριώνει την αυτοκτονία ως λογοτεχνικό θέμα στα νεότερα χρόνια. Πρώτοι απολογητές της αυτοχειρίας ήταν, όπως παρατηρεί, ο Κάλβος και ο Σολωμός· πρωτοπόροι, όμως, οι οποίοι χάραξαν τον δρόμο της «αυτοκτονολογίας» ως μεταθρησκευτικής, ψυχολογίζουσας μελέτης θανάτου ήταν, κατά χρονολογική σειρά, ο Βιζυηνός, ο Παπαδιαμάντης και ο προφήτης του πονηρού γοτμάρ Μητσάκης. Η Τσιριμώκου προειδεάζει, μεταξύ άλλων, για το υπόβαθρο, τόσο το βιογραφικό όσο και το λογοτεχνικό –και δη ντιστογιοφασκικό– του διηγήματος του Παπαδιαμάντη «Ο Αυτοκτόνος». Το ημιτέλες αυτό διήγημα, το οποίο ίσως ενέπνευσε τον Μητσάκη, ανάγεται στο 1892, δημοσιεύτηκε όμως για πρώτη φορά το 1954 και αναδημοσιεύεται στο τεύχος μας. Ένα συμβάν ή πιθανότατα ψευδοσυμβάν (factoid) σύγχρονο του Σολωμού ήταν η ομαδική αυτοκτονία μετά φόνο των γυναικών του Σουλίου, οι οποίες κατακρημνίστηκαν, εν ονόματι της γυναικείας αξιοπρέπειας, σφισταγγαλιόζοντας τα παιδιά

τους. Η Ρ. Λουτζάκη ικνυλατεί, βήμα προς χορευτικό και ιστορικό βήμα, τη γένεση και την εξέλιξη του εμβληματικού «μύθου» και του συνοδευτι-

κού δρώμενου του σιρτού «χορού του Ζαλόγγου». Δείχνει πως το τραγούδι «Έχε γεια, καπμένη κόσμε» απαντά σε θεατρικό έργο του 1820,

1. Fred Boissonas, *Άποψη της Ακρόπολης από το Θησείο το 1920.*

και ότι έγινε, ίσως ήδη από το 1913, αγέρωχη επωδός διαφόρων μουσικο-χορευτικών δισκευών που επιβλήθηκαν σιγά-σιγά στα ελληνικά σχολεία. Ως σχολικό δρώμενο ήταν έκτοτε αναπόφευκτο αυτός ο *danse macabre* να γίνει ιδεολόγημα και εθνικό μνημείο, συγκρίσιμο με το «κρυφό σχολειό».

Περιστατικά αυτοκτονιών απλών ανθρώπων αλλά και επιφανών καταγράφονται στον ημερήσιο ελληνικό τύπο τουλάχιστον από το 1900. Ανατρέχοντας στα αρχεία αθηναϊκών εφημερίδων, η Θ. Ζερβού αποκαλύπτει τα σχετικά (συνήθως λακωνικά) ρεπορτάζ και τα χρονογραφήματα που ξεχειλίζουν ενίοτε από μαύρο χιούμπορ'. Έτσι προκύπτει, για παράδειγμα, επιδημία αυτοκτονιών το 1900-3, το δε 1915 αποφαίνεται γνωστός ιατρός ότι η αυτοθανάτωση προσιδιάζει στην εποχή της άνοιξης. Το 1932 μνημονεύεται ο κατακρημνισμός νεαρής δασκάλας από τον βράχο της Ακρόπολης κ.α.κ.

Σε διαβόητες ή ενδιαφέρουσες περιπτώσεις ο τύπος επεξηγεί τα υποτιθέμενα κίνητρα του αυτόχειρα. Ο Π. Χαρτοκόλλης συγκαλεί στον φανταστικό του διάλογο ένα ιατρικό συμβούλιο φημισμένων πρωτοπόρων της ελληνικής ψυχιατρικής και διανόησος οι οποίοι, υπό την προεδρία της ηριγκίπισσας Μαρίας Βοναπάρτη, προσφέρουν τις απόψεις τους για την παθογένεια της θανατοφιλίας των «ιδανικών αυτόχειρων» –των Γιαννόπουλου, Καρυωτάκη, Συκουτρή, Π. Δέλτα και Λαπαθιώτη.

Όπως σημειώνει ο Ανδρέας Εμπειρφόκος στον διάλογο αυτόν, ακόμη και ένας μη πεισιθάνατος ποιητής όπως ο Άγγελος Σικελιανός έτρεφε ένα βαθμό θανατοφιλίας. Ο Μ.Ζ. Κοπιδάκης αναλύει το σονέτο του Σικελιανού «Η αυτοκτονία του Ατσειβάνο» (1937), το οποίο ουσιαστικά μνεί τη φανταστική ιστορία της ηρωικής αυτοχειρίας ενός Βουδιότη μοναχού. Η φιλολογική αυτή αναστομία αποδεικνύει την εξαιρετική συνύφανση λόγων και δημηδών στοιχείων, συμβόλων και συνυποδηλώ-

2. John Everett Millais, «Οφελία», 1851-2, λάδι σε καμβά, 76,2 x 111,8 εκ. Tate Gallery, Λονδίνο.

σεων από έναν συγκρητιστή ποιητή. «Η αυτοκτονία του Ατσειβάνο» γλύτωσε τη μεταξική λογοκρισία, που βάλλθηκε από το φθινόπωρο του 1937 να εξοβελίσει από τη διακογραφία τους αμανέδες και συναφή τραγούδια. Όπως παρατηρεί ο Στ. Gauntlett, το ρεμπέτικο δανείστηκε το θέμα της «αυτοκτονίας» από τον προπολεμικό αμανέ. Συνηθέτερα όμως η απειλή ή η διάθεση για αυτοχειρία και στα δύο αυτά είδη είναι, κατά τον συγγραφέα αυτόν, περισσότερο μελοδραματική έκφραση του *taedium vitae* (δηλ. της άσφιας και της απογοήτευσης που γεννά η ζωή) ή της ευχής για φυγή από την πραγματικότητα παρά γνήσια έκφραση θανατοφιλίας¹. Η πληρέστερη και ίσως πιο ξεκάθαρη εκδοχή αυτοκτονίας στο ρεμπέτικο παραμένει η σύνθεση του Γιώργου Ζαμπέτα «Βαθιά στη θάλασσα θα πέσω» (1961):

Το αφιέρωμα του τέλους αυτού, το οποίο άνοιξε με τους θεωρητικούς συνηγόρους του αυτοχειριασμού Κάλβο και Σολωμό, κλείνει με τον παρρησιώδη λόγο και τα έργα του αυτόχειρα εικαστικού Άλεξη Ακριβά-

κη. Ο Ν. Σταθούλης μοιράζεται μαζί μας τις σκέψεις του για τον καλλιτέχνη καθώς και μέρος μιας συνέντευξης και δύο επιστολές του τελευταίου. Ποια τελικά είναι η σχέση ανάμεσα στον Καρυωτάκη και τον Ακριβάκη; Το αφιέρωμά μας απαντάει σ' αυτό και άλλα ερωτήματα.

Σημειώσεις

1. Για μια παράμοια περίπτωση χιούμπορ με αφορμή την αυτοκτονία, πβ. Πλουτάρχος, *Αντίωνος 70*: ο διαβόητος Τιμίων ο μισάνθρωπος ανήγγειλε μια μέρα στην εκκλησία του δήμου τα εξής: «Έχω, άνδρες Αθηναίοι, ένα μικρό κτήμα με μια σκυιά, από την οποία πολλοί συμπολίτες έχουν ήδη απαχονιστεί. Επειδή όμως σκεπύω να κόψω το δέντρο αυτό για να χτίσω σπίτι, προτίνω όσοι θέλουν να αυτοκτονήσουν, να σπεύσουν εκεί να κρεμαστούν».

2. Οι ευχές για φυγή (*escapist wishes*) είναι πιθανότατα ένα πανανθρώπινο προφορικό υποείδος και μαρτυρούνται και στην ελληνική αρχαιότητα: J.C.B. Petropoulos, *Eroticism in Ancient and Medieval Greek Poetry*, Duckworth, Λονδίνο 2003, κεφ. 5.